

ARMANC
Xwedî: Yekîtiya
Karkerên
Demokratên
Kurdistanê
★
Ji mehê carekê
dertê
Hejmar 72
Gulan 1987
Buha: 10 Skr.
2,5 DM

Armanc

SERXWEBÛN • DEMOKRASÎ • SOSYALÎZM

ARMANC
Issue by
The Democratic
Union of
Kurdish Workers
★
Monthly Kurdish
Magazine
Nr. : 72
Maj 1987
Price: 10 SK.
2,5 DM

Adress : Nordenflychtvägen 20, 112 51, Stockholm, Tel: 08 - 52 87 56 □ Adresa têkilî û naman : P.O. BOX 240 12, 750 24 Uppsala / SWEDEN □ Postgiro : 50 37 99 - 9 □ ISSN 0348-7388

KURDISTANA IRAQÊ :

Ji alîkî de bombên Kîmyayî Ji alîkî de sirgûna mecbûrî

* Li Silêmaniyê û Hewlêrê, rejîma Seddam bombên kîmyayî bi kar anî, 33 kes hatin kuştin, 300 kes birîndan bûn.

* Li Dihok, Mûsil û navçên dora wan 240 gundên Kurdan bi zorê hatin valakirin û sirgûnkirin.

Di van her du-sê mehên dawî de, rejîma diktatoriya BAAS'a Iraqî êrişên ser Kurdistanê Iraqê ser

gund û bajarên Kurdistanê, ser erdên rizgarkirî yê Kurdistanê diwartir kir. Êdî tank û top û

balafirên şer têrê nakin, rejîm bi hovîtiya xwe bombên kîmyayî di nav xelkê sivil ê Kurd de bikar tîne.

Li gor beyana CUD'ê û ya Partî Demokratî Kurdistan-Iraq, hukumeta Iraqê roja 15'ê Adarê li Silêmaniyê û Hewlêrê bombên kîmyayî li dijî gel bi kar anî, 33 kes hatin kuştin, 300 kes jî birîndan bûn. Navên gundên ku çekên kîmyayî dijî wan hatine bi kar anîn ev in:

1- Yaxesmîr, 2- Helden, 3- Bîrgîlo, 4- Sergîlo, 5- Calawe, 6- Cinarnî, 7- Nollîge, 8- Awezî 9- Sirwan 10- Kanîtû.

Bombên kîmyayî li dijî wan gund *dûmahîk r.7*

Ku şivanê pez gur be

Buyerên van her çend mehên dawî yê ku li Tirkîyê û Kurdistanê rû dan, pêlek wisa rakirin ku bivê nevé perda sansura hişka diktatoriya faşîst ji hêlekê de çirand û munaqêşa ser mesela Kurd derxist rûpelên kovar û rojnâmên Tirkîyê. Di vê munaqêşê de helbet berpirsaryên diktatoriye, burokrat û rojnamevan û nivîskarên hevalbendên wan li tûtûka xwe ya berê xistin; qerepera "cudaxwazî, tiliya derva ya hêz û dewletên dijîmîn ên dewleta Tirk" li dar xistin.

Ji alî din ve, her çiqas gelek kêmbin, hejmara wan bi tiliyên destê bîhîrî hejmartin jî hin nivîskar û rojnamevanên demokrat bi tirs û qelsî û zêfî be jî qelesa xwe danî ser birîne û dan xwiyakirin ku li Tirkîyê problemek heye divê berî her tiştî navê wê yê esasî lê bê kirin: ev jî "problema Kurd" e. Kesên wiha di rewşa îroyîn de, hin jê naxwazin di mesela dayîna mafên milî yê Kurdan de gavên pêş bavêjin, hin jê jî dilxwazin lê ji ber qanûnên teror ceza û sansura diktatoriye rê li ber xwe nabînin. Loma jî munaqêşa "problema Kurd" ku van çend mehên dawî rû da, di çarçewa qebûlkirina hebûna Kurdan de ma û (hin îstîfîna ne têde) hat gotin ku Tirkîyê divê serê xwe ji qûmê derxe, hebûna Kurdan qebûl bike û li gor vê hebûnê riyek helkirinê bide ber xwe.

Bes navandina "navê Kurdan" û daxwaza qebûlkirina hebûna Kurdan bi tenê jî Tirkîyê seranser hejand. Mehkemên diktatoriye gava dîtin hin kovar "karên ji serê xwe mestir dikin" yan "zimanê xwe zêde dirêj dikin" bi yekcarî rê li ber wan girtin, ew hejmarên wan kovaran civandin û dawê di derheq rojnamevanan de vekirin.

Bi vê pêlê re tiştêkî din jî diyar bû; ku perda bi navê demokratîyê ya ser ruyê sosyal demokrat û demokratên burjuwazî yê Tirk bi carekê de hat xwarê û ruyê wanî reşî sovenîst derket meydanê.

Demîrel, gazind ji hukumeta diktatoriye kir ku çima "xwîn li erdê maye". Ecewîbî durûtî beyan da ku hebûna Kurdan bê qebûlkirin û mafên eqaliyefî ji wan re bê dayîn wê mafê wan jî îro kêmtir be". Ugur Mumcu; nivîskarê rojnema Cumhuriyetê ku xwe sosyalîst dihesibîne, jî diktatoriye daxwaz kir ku çima şerê Kontr-gerîlla li hemberî "cudaxwazan" nayê bikaranîn. Partiya Sosyal Demokrat a Erdal İnonu, endamê *Dûmahîk r.6*

VIYANA:

Konferans li ser "Polîtîka Tirkîyê ya Netewan"

Juriya Navnetewî Tirkîyê rûreş kir

Li Viyana di 9-11 Gulanê de konferansek navnetewî li ser siyaseta Tirkîyê çêbû. Endamên juriya konferansê Michalis Karalambidîs, Prof. Theodor Veiter Felthirsch, Prof. Alain Fenet Meriel, Benjamin Whitaker û Tilman Zulch bûn. Pisporek problema Kurdî, Ermenî, Suryanî, Qîbris, Çerkez, Laz û Yunanan teblîx dan Konferansê.

Di navbera 9-11'ê Gulana 1987'a de li paytexta Austurya, Viyanayê konferansek li ser "Polîtîka Komara Tirkîyê ya Netewan" pêkhat.

Di Konferansê de pisporek rewş û mesela Kurdan û ya Kurdên Êzîdî, pisporek Ermenîyan, yê Suryaniyan, yê Qîbris, yê Çerkez, Laz û Yunana peyivîn, bi dût û dirêjî li ser polîtîka Tirkan a li hember wan

sekinîn, neheqî û zilma li ser wan yeko yeko anîn holê. Li ser navê gelê Kurd O. Tûkû beşdarî konferansê bû û peyivî. Endamê Komîta Konferansa Helsinki bi O. Tûkû re civînek çekir, radyoya Avusturyayê jî bi O. Tûkû re hevpeyivînek kir û weşand.

Piştî ku pisporek netewê û eqaliyetan teblîxên xwe dan, juriyek *Dûmahîk r.7*

WAN:

Kevneperestan xortekî şoreşger şehîd kirin

Bistîk ji dema rakirina cenazê M. Şîrîn-Wan

Roja 4'ê meha Gulanê xortekî Kurd ê şoreşger û welatparêz M. Şîrîn Tekîn li bajarê Wanê ji aliyê grubek kevnepereşt hat şehîdkirin û pênc kes jî hatin birîndarkirin. Ev mesela han jî wek hemû qewimandinên Kurdistanê ji aliyê kesên neyarê gelên me û ji aliyê weşanên

sermiyandaran ve hat xwestin ku bi ber hin aliyan de bê kişandin û wek dijîtiya navbera du bajarên bê nîşandan. Xortê hate şehîd kirin ji bajarê Diyarbekirê ji qeza Bismilê ji gundê Tepê bû. Xortekî şoreşger û dilxwazê PPKK'ê bû. Baweriya wî bi xelasiya netewê wî

ya Kurd hebû. Di vê riyê di li gora qewet û zanîna xwe xebatek jî dimeşand.

M. Şîrîn Tekîn, ji bo berdewama xwendina xwe ya bilind li bajarê Wanê di universîtê (100. Yil Üniversitesi) de dixwend. Wek *Dûmahîk r.6*

Gerd Walter li dijî serlêdana Endamîtiya Tirkîyê ya ji bo Yekîtiya Ewropa a Ekonomîk derket: DIVÊ GELÊ KURD BIGIHÎJE MAFÊN XWE

Parlementerê SPD (Partiya Sosyal Demokrat a Almanya Federal) yê Parlemantoya Ewropa Gerd Walter dîtina xwe di derheq serlêdana Tirkîyê de ku dixwaze bibe endamê Yekîtiya Ewropa ya Ekonomîk (YAE), jî piresê re eşkere kir.

Li gorî dîtina Gerd Walter li Tirkîyê mafên mirovan yê demokratîk wekî heqên sendîqan, fikra xwe bi serbestî gotin û nivîsandin û hwd. nînin.

Ji xeynî van jî gelê Kurd jî mafên xwe yê demokratîk û netewetî bê par e. Li Kurdan zilm û zor tê kirin.

Bi raya Gerd Walter, heya ku Tirkîyê mafên gelê Kurd yê demokratîk û netewetî nasneke,

divê ew ne be endamê Yekîtiya Ewropa ya Ekonomîk.

Gerd Walter

BANGA CELAL
TALABANÎ

Ji zaroyên netewayê Kurd ên li cihanê re !

Ey keç û lawên netewayê Kurdê serbilind ên derveyî welêt !
Ey xwişk û birayên Kurd ên li Kurdistanê !

Ey kurên gelê Kurd ên bi şeref, li Iraq, İran, Suriyê, Tirkîyê, Yekîtiya Sowyetan, Efganîstan, Pakîstan, Libnan û Urdun !

Bi silavên xwe ên biratî dixwazim we serwest bikim; Xwînrêjê hov Saddam hisên ji bo bîkarîbe ramiyara kolonyalîzma dagirker pêkbîne, gel û gundiyan Kurd ên aşîtxwaz ji welatê wan derxîne û Kurdan bike Erebb, li Kurdistanê Başûr bi çavsorî êrişî gelê me dike. Cih û waran dişewitîne, gundan wêran dike, li pêşberî gelê me yê serbilind kirayên nemirovî pêktîne û îro jî dest bikaranîna çekên kîmyayî kiriye. Her wuha Saddam Hisênê xwînrêjê faşîst li pêşberî hemî xelkên Kurdistanê Başûr, Kurd, Tirkmen, Misilman, Mesihî û Êzîdî ceng û êrişê xwe berdewam dike.

Dûmahîk r.6

Hevpeyvînek bi Mueyed Teyîb re

Mueyed Teyib sala 1957'a li bajarê Dihokê ji dayîk bûye. Zaroktiya wî li vî bajarî derbas dibe û xwendina xwe ya destpêkê, navincî û amadeyî jî her li wir bi dawî tîne. Sala 1978'a li Bexdayê dest bi xwendina hiqûqê dike, lê ji ber rewşa siyasî û terora Beesiyan neçar dibe û sala dawiyê dest ji xwendinê berdide. Sala 1982'a tê nav rêzên şoreşê. Ji sala 1983'ya û vir de li Swêdê dijî û niha mamostatiya zimanê Kurdî dike.

Mueyed Teyip sala 1978'a bûye endamê "Yekîtiya Nivîskarê Kurd" li Îraqê û her wê salê di rojnama "Hawkarî" beşê Kurmancî de dibe redaktorê rûpelê "Edeb û Jiyan"- Rojnama Hawkarî sala 1970'ê bi du diyalektan (Sorani û Kurmancî) û bi tîpên Erebi dest bi weşanê kiriye û heta niha jî derdixe. Rojnameyek heftane ye. -Dîsan ji sala 1978'a û pê ve programeke heftane bi navê "Her Stranekê Çîrokek Heye" bo

maweyê 3 salan li radyoya Kurdî li Bexda pêşkêş dikir. M. Teyib sala 1975'a dest bi nivîsîna helbesta kiriye. Gelek helbest û nivîsarên wî di rojname û kovarên Kurdî de belav bûne. Wek; Hawkarî, Beyan, Peyv, Nûserî Kurd, Roşenbîrî Nwê. Hinek helbestên wî hatine wergerandin bo zimanê Erebi û di rojnamên "Îraq" û "El Seqafe-l Cedîde" de derketine. Beşdarî piraniya festîval û sêminerên helbesta Kurdî bûye. Herweha gelek helbestên wî bûne stran û ji aliyê Tîpa Dihokê û Tehsîn Taha ve hatine pêşkêşkirin.

Li Stockholmê em pê re rûniştin û li ser rewş û problema nivîskarên Kurdistanê Îraqê û li ser helbesta Kurdî hevpeyvînek kir. Me pirsî û wî bersivand:

— Kak Mueyed, me divê em ji Yekîtiya Nivîskarên Kurd destpêbikin. Me gelek navê ve yekîtiyê bihiştiye. Tu dikarî ji me re piçêkî çêli ve yekîtiyê û rola wê biki?

M. TEYIB: Yekîtiya Nivîskarên Kurd li sala 1969'ê bi armanca yekgirtina nivîskarên Kurd û geşkirina tevgera edebî hatiye dameziran. Piştî serketina 11'ê Adara 1970'ê rola wê xurttir lê hat. Piraniya nivîskar û şairên Kurd li dor yekîtiyê civiyan ku hingê nivîskarê hêja, şehîd Salih Yûsivî serokê yekîtiyê bû. Wê demê merkeza wê li Bexdayê bû û li bajarên Silêmanî, Kerkûk, Hewlêr û Dihokê çar leqên wê hebûn. Li sala 1974'ê; piştî despêkirina şerî, Yekîtiya Nivîskarên Kurd biryara piştgirtina gelê xwe stand û piraniya nivîskarên çûn nav rêzên şoreşê û dest avêtin çekî. Ji 1975'ê heta 1976'ê, ji ber şikestina şoreşê kar û barên Yekîtiyê rawestiya. Lê her disa wê salê kongra xwe ya pêncemîn girêda û careka din dest bi xebatê kir. Hikûmeta Îraqê wek hemû rêxistinên pişeyî ên legal pêkol dikir ku Yekîtiya Nivîskarên Kurd jî bike zirneyek ji bo propaganda xwe. Lê hemî mihawelên wê li ber avê çûn û Yekîtiya Nivîskarên Kurd her ma dengê gelê xwe. Ji ber vê çendê, Yekîtiya Nivîskarên Kurd hurmet û viyanek mezin li cem milletê Kurd û li cem hêzên şoreşger ên Kurdistanê û Îraqê hebû... Yekîtiya Nivîskarên Kurd bi navê "Nûserî Kurd" kovareke mehane û hêja derdixist ku piraniya nivîskar û şairên Kurd berhemên xwe di ve kovarê de belav dikirin. Dîsan Yekîtiyê du festîvalên mezin yê helbesta Kurdî amade kirine.

- **Baş e, Qedrî Can ku em dizanin...**
- Ji bo Qedrî Can ez gotina Goranî dubare dikim. Di hejmara 1'ê ya kovara Beyan de hevpeyvînek di gel Goran hebû. Di wê hevpey-

Qonaxa duyemîn bi ser wezna hece (kît) diçû. Wezna heca ew e ku hejmara kîtan di hemî rêzên helbestê de teme(wek) hev bin. Helbet di vê qonaxê de naveroka helbestê firehtir lê hat û meselên civakî bûne babetên helbestê. Ehmedê Nalbend yek ji şairên vê qonaxê ye:

*Ah fîxan evroke ne
Emrê me borî b'teşqela
Êş û elem pişka me ne
Daîm bi eşqê mubtela.*

Qonaxa siyemîn bi navê "helbesta serbest" tê nasîn. Di vê qonaxê de ji aliyê form û naverokê ve gûhûrînek bingehîn kete şeera Kurdî. Bê guman pêşewayê ve qonaxê Goran e...

- **Baş e, Qedrî Can ku em dizanin...**
- Ji bo Qedrî Can ez gotina Goranî dubare dikim. Di hejmara 1'ê ya kovara Beyan de hevpeyvînek di gel Goran hebû. Di wê hevpey-

Li Dihokê zarokên Kurda li ber dîwara rûdinin û pêlavan boyax dikin. Kurê şehîdekî rûniştîye û cendirmeyek tê ku pêlavan xwe boyax bike.

**Ne kurê min ne
Nekey... Nekey
Firçê xo j'axê ranekey
Ew postala d'koşa te de
Mejyê babê te ye pê ve
Boyax nekey.**

vîne de Goran dibêje, Qedrî Can berî min dest bi nivîsîna helbesta serbest kiriye.

- **Baş e, çima Goran dibe pêşewayê ve qonaxê?**

- Çinkî ew guherînen me gotin bi awayek fireh û xuyatir di şeera Goran de eşkere ne.

- **Baş e, ji aliyê wezin ve qonaxa siyemîn çî guherîn xistiye şeera Kurdî?**

- Di şeera Kurdî ya wezna heca de, hijmara heca di her rêzekê de teme hev bûn. Lê di helbesta serbest de bingehêk din jê re tê xuya kirin. Ev bingehê dibe sê kît bin, yan çar, yan pênc, yan şeş û her weha... Û helbest li ser yek ji van bingehan ava dibe. Her rêzeka wê li gor hijmara van kîta kêr û zêde dibin. Ger bingehê çar kît bin, her rêzeka wê çarçare kêr û zêde dibin. Guhê xw bide wan rîstên Goranî:

Payîz... Payîz.

Min mat, tu zîz

Her du hawderd

Min firmêskim tu baranî

Min henasem tu bay sardî

Min xem tu hewrî giryanî

Dwayî naye dadim dadî

Hergîz... Hergîz.

Payîz.... Payîz.

— Gelo em dikarin bibêjin helbesta serbest a Kurdî bi wezin e, ne ku wek tê zanîn hema ji binî bê wezin e.

- Belê bi wezin e. Lê wezina wê dînamîktir e. Û qafiyê wek qonaxêk din ne meseleyek girîng e, lê dîsa bi awayek serbestir têde heye.

- **Te got ji aliyê naverok û formê ve guherîn çêbûn. Di qonaxa siyemîn de ji aliyê naverokê ve çî guherîn kete şeera Kurdî?**

- Di vê qonaxê de mesela netewî firehtir bû û bo cara yekê bi awayek eşkere û fireh mesela çînatî kete nav helbesta Kurdî.

- **Kak Mueyed, ev pirsyara dawiyê ye. Tu çiyê helbestê di edebiyata Kurdî de çawa dibînî û peywendiya wê bi doza**

Mueyed Teyib

Kurdistanê re çawa bûye?

- Di edebiyata nivîskî ya hemû gelan de helbest ji gîş cûrên din ên edebiyatê kevintir e û bêtir di nav xelkê de çiyê xwe girtiye. Ev hoyek e ku helbest zûtir diçe nav xelkê. Her weha helbest di destpêka xwe de bi bir û baweriyên

piroz yê xelkî ve -ku diyanet bû-girêdayî bûye. Ev jî hoyek e ku xelk bi çavêkî pîroz li helbestê binêre. Helbesta Kurdî jî her ev sexlete(sîfet) hene, anku ji cûrên din kevintir e û her di destpêka xwe de bi îslamê ve girêdayî bûye ku dîne xelkê me ye. Lê helbesta

Kurdî zû bi zû ber bi gelê xwe ve hat û xem û jan û hêviyên wî derbirin. Ev qonax ji XANÎ yê mezin destpêdike û heta niha jî didomîne.

- **Pir sipas.**

- **Sipas.**

Xortekî Kurd li girtîxanê li oda îdamê ye û wê sibe li sêdarê bidin. Vêca gazî diya xwe dike.

SIBE... NEKE GIRÎ DAYÊ

Sibe dayê
Hêştâ tarî
Berî roj bête vî warî
Berî hêlîn vala bibin
Berî pale hişyar bibin
Min û sêdarê jivan e.
* * *

Sibê dayê
Kevr û teraş û befr û xwîn
Ew dîlbera min a torîn
Dê dest d'stoyê min werînit
Dê firîn çîne asmana
Hemî çiya
Hemî derya
Gazî me kin
Dê hêne xar
Roj û bihar
Tavyeka barana pîroz
Bo çend mîrgêt napalma
Kîrine qêr, hêlayîn beyar
* * *

Sibê dayê
Pêlava min j'taca mîrî bilintir e
Daweta min j'hemî govenda xweştir e
Bejn û bala min j'biharê b'xemiltir e
Evca çawa dê key girî

Singê xo yê teme derya
Dê vequtî
Pirça xo ya wekî befrê
Dê veçirî
Dergehê kolkê me yê xweş
Bo xem û nîhara vekey
* * *

Sibe dayê
Xanî dê serkê zavayî bo min bêjit û tu vegêre
Sibe dayê... Neke girî
Hemî zeryêk gundê me dê hêne wêre
Ger du rûndik jî bê destî
Ji her du çavêt te ketin
Tu b'xudê key zû veşêre
Da yara min nebêjtin:
"Lawê min mir
Ev tifenga di desta da
Mizgînî d'lûlyê ra jenî
Dîsa li koçka sultanî
Dê bite exsîr û benî"

Evca rabit
Ew kirasê
J'serê kopa
J'davêt rojê
Min bo înay
D'şevê vedet
B'kete tenî..

Ne dayê ne
Ne yarê ne.

*Lew seher cewlan didit, bayê sebayê rast û çep
Sosin û sunbil bi mestî bîn semayê rast û çep
Da ji mîhraba du nûnan secde bit Eswedhecer
Dil bi mîzan, mahî new, ebrû nûmayî rast û çep.)*